

Ljiljana Kovačević,
Beograd

УДК 091=111"10"
094.3=111"1986"
004:094.3"20"

DOMESDAY BOOK - TRI ROĐENJA JEDNE HRONIKE

Jedan od najznačajnijih dokumenata drugog milenijuma nastao je krajem 11. veka, nakon normanskog osvajanja Engleske. To je spis poznat kao Domesday Book (izgovara se 'du:mzdei - kao i strašni sud) – popis svih poseda u Engleskoj, njihovih vlasnika, zakupaca i kmetova i celokupne njihove imovine. Ovaj popis, praroditelj svih kasnijih statističkih popisa, urađen je na pergamentu. Podaci su podeljeni u dva toma. Prvi, poznat kao Great Domesday sadrži pretežni deo materijala, a drugi, Little Domesday podatke za samo tri okruga. Načinjen je pri kraju vladavine Vilijama I Osvajača¹, kada je zaključio da mu treba više znanja o zemlji kojom vlada, posebno o onom delu njenom koji se da oporezovati.

Nakon odlučne bitke kod Hestingsa (Hastings) 1066. godine, u kojoj je Vilijam, tadašnji vojvoda od Normandije, porazio Saksonce i ubio mladog kralja Harolda II (1045-1066), nastupio je period utvrđivanja normanske vlasti i podele zemlje pristalicama novoga kralja. Sukobi oko vlasništva i prava na korišćenje zemlje bili su toliko intenzivni, da je Vilijam I konačno odlučio da načini popis svih bogatstava svoje nove države.

I tu počinje povest o stvaranju jednog veličanstvenog dela koje je samim svojim nastankom dokazalo da je Engleska bila za svoje doba organizovana zemlja, a svojom dugovečnošću je omogućilo da se identifikuju i potvrde veze između ljudi u kasnom 11. veku i njihovih potomaka 900 godina kasnije.

Na kraljevu zapovest zemljom su krstarile grupe izaslanika regrutovanih iz redova normanske aristokratije - biskupi, baroni i njihova pratnja, spremni da poslušaju nalog - da obiđu svaki delić njegovog poseda. Želeli su da znaju ko drži koju zemlju i sa kakvim pravom, koliki su mu prihodi, kao i koliko poreza može da plati. I to ne samo u trenutku popisa, 1086. godine, već i u vreme Edvarda Ispovednika²⁾ dvadeset godina pre dana popisa, kao i nakon dolaska Normana. Popisani su i mlinovi, obradiva zemlja, volovi za vuču, krupna i sitna stoka, solane, ribnjaci, vinogradi - sve što su mogli da prebroje i vrednuju.

O obimu posla svedoči citat iz drugog srednjovekovnog remek-dela: Anglo-Saksonske hronike³⁾. „Tako detaljno je (kralj) istražio (Englesku) da nije bilo ni najmanje okućnice, niti krpice zemlje, niti (sramota je pominjati, mada izgleda da njega nije bilo sramota činiti) vola, krave niti svinje koji su izostavljeni iz popisa; i svi ti zapisi su kasnije njemu odneseni“. Inventari su pisani na pergamentu i slati u skriptorij u Vinčisteru (Winchester) gde su ih redigovali i prepisivali, jedan po jedan, sređeno po okruzima, da bi na kraju, kada je posao završen, bili povezani u knjigu.

U Vinčisterskom skriptoriju pisar povijenih leđa i crvenih očiju ispunjava svoju sudbinu, ispisujući redove teksta na listovima pergamenta napravljenim od kože 200 ovaca. On pažljivo bira pergament. Kada je kralj klijent, rupe u koži ili mrlje nisu prihvatljive. Pažljivo slaže listove: lice uz lice, naličje uz naličje, tako da dve susedne strane budu ujednačene boje i jednako glatke. Piše gušćjim perom, umaćući ga u mastilo napravljeno od žira kuvanog i mešanog sa smolom i oksidom gvožđa, i nekih drugih dodataka, prema receptima nasleđenim iz davnina. Mastilo menja boju dva puta: u dodiru sa vazduhom bezbojna tečnost postaje crna, zatim, tokom vremena, boja bleđi i prelazi u crvenkasto-braonkastu.

Ime pisara, a istraživanja ukazuju na jednu ruku, nepoznato je. Kao svi pismeni ljudi toga vremena, piše na latinskom. Nacin pisanja i oblik slova identifikuju njegov stil kao engleski, dok su dopune i kasnije izmene unošene „na francuski način“. Proučavanja koja su usledila više vekova nakon nastanka spisa kažu da on piše tri dvostubačne stranice - što je 280 do 300 linija, odnosno 3500 reči na dan, brzina koja lomi zglobove.

Osnovna struktura teksta je ista, reči se ponavljaju, pa on ubrzava rad skraćenicama i sažimanjem reči. Ali ipak stiže da iscrta ukrašeno kapitalno slovo i crvenom bojom ispiše prvi red rubrike. Pisar nije samo prepisivač, već je i urednik spisa i autor koji slaže u jednoličan niz podatke sa stotina ispisanih koža koje pristizu iz 31 okruga tadašnje Engleske.

Zapis nije u svakom detalju ujednačen. Verovatno je u nekim slučajevima bilo previše detalja, pa je pisar ponešto izostavljao. U drugom slučaju podataka je bilo nedovoljno. Onda je pisar ostavljao prazno mesto koje je kasnije, mada ne uvek, popunjavano. Nekad bi pogrešio, ili dobio nove podatke. To se vidi po istruganim i ponovno ispisanim mestima. Ponegde bi ponestalo prostora, pa je pisao na margini, ili na dodatnim komadima pergamenta. Neke praznine su ostale. Nikada nisu popunjeni podaci za Vinčister i London. Neki su podaci stigli kasnije, pa su u neredigovanom obliku uključeni u dodatak popisa, takozvani Little Domesday, možemo ga zvati i „Mali popis“.

Pisar je autentični srednjovekovni junak. Njegovu apsolutnu posvećenost preteškom zadatku možemo smestiti u onaj herojski prostor između ambicije i bolesti. Verovatno bi ga zabavljalo da zna kako se, 900 godina kasnije, naučnici prepiru oko podataka koje je zapisao, ili oko brzine kojom je pisao. Mišljenja oko datuma završetka popisa se razlikuju. Neki smatraju da je završen kada je Vilijam Osvajač u kasnu jesen 1086. zaplovio ka Francuskoj. Drugi misle da je odložio pero nakon Vilijamove smrti, septembra 1087. Sve u svemu, radio je ne više od godinu dana. Njegov rad je daleko nadživio njegovo doba. Domesday Book je korišćen kao izvor prava u sudskim sporovima sve do 1982. godine.

Prošlo je 900 godina od dana kada se pisar prihvatio gušćeg pera, godišnjica koja se, bar u Britaniji, mora dostojno obeležiti. Čitav svoj vek je Domesday Book, rodonačelnik svih statistika, proveo pod zaštitom vlade Njenog Veličanstva. Njegov sadašnji staratelj, Državni arhiv u Kju-u⁴) raspovezao je listove folio formata radi pre-poveza – što se dešavalo prosečno svakih 150 godina - od dana kada su, oko 1100. godine, po prvi put dve velike knjige povezane u tvrdi povez.

Ovoga puta postupak se razlikovao od prethodnih. Te 1984. godine, anticipirajući veliku proslavu u 1986. godini, Arhiv je pozvao specijalizovanog izdavača Alecto Historical Editions⁵) da snimi raspovezane litove i pripremi faksimilno izdanje. Sigurnosti radi fotografi su radili u zaključanoj prostoriji, nekoj vrsti kaveza, u kojoj su se nalazile i komora za vlaženje vazduha i horizontalna kamera, za današnje pojmove nezamislivo velika. Konzervatori sa belim rukavicama vadili su list po list pergamenta iz komore za vlaženje, onoliko dugo koliko je bilo neophodno za fotografisanje - između 30 minuta i jednog sata. Radili su pet dana u nedelji, a čitav posao obavljen je za godinu dana, nešto duže nego što se procenjuje vreme za koje je pisar uneo podatke u Veliki Popis.

Te godine, širom zemlje nisu putovali baroni, biskupi i njihovi pratioci. Umesto njih putovali su elitni akademski timovi, čete istoričara čiji je posao doslovno bio da smeste Domesday Book na kartu savremene Engleske. Svako od 13.418 imena koje je pisar upisao na srednjovekovnom latinskom trebalo je uporediti sa njegovim

parom na modernom engleskom. Mnoga od tih imena su bila lako prepoznatljiva: Mamecestre je danas Manchester, a Bristou je Bristol. Mali je broj naselja iščezlih sa karte, sa samo navedenim njihovim imenom u popisu, uz listu toponima i imena nekadašnjih gospodara i seljaka koje je istorija poslala u limbo vremena.

Ali, jedna je stvar uporediti ime, a sasvim druga locirati na karti mesto na kome se naselje nalazilo u srednjem veku. Srednjovekovna mesta su rasla ili opadala, pomerala se sa prvobitnog mesta. Njihova lokacija je možda bila podalje od naselja koje danas nosi njihovo ime. Druga zamka za istoričare je bio pravopis. Pisar je morao izabrati i zapisati jedan od niza varijantnih oblika, mada katkad nije ostajao pri izabranom obliku, pa se u rukopisu pojavljuje određen broj sličnih toponima.

Posle ovih, nazovimo iz intelektualnih problema, pojavili su se i praktični. Alecto Historical Editions je preuzeo zadatak da objavi izdanje u ograničenom broju primeraka publikacije koja će po svim parametrima: oblikom, težinom i obimom toma biti identična originalu. Ono što im je trebalo bila su znanja starih zanatlija i novi način mišljenja. Pergament od ovčije kože je danas redak koliko i skup. Bio je pravi izazov napraviti hartiju, koja će - kada se na njoj odštampa reprodukcija Domesday folija - imitirati svaku mrlju, prskotinu i ogrebotinu originala. Listovi treba da budu obrezani ručno, verno podražavajući originalne, ne uvek jednake listove. Trebalo je načiniti repliku tako sličnu originalu da razliku može primetiti tek jako iskusno oko.

Rešenje nije bio papir proizveden od najkvalitetnijeg drveta na svetu. Rešenje je nađeno na pamučnim poljima na jugu Sjedinjenih Država, pravi primer srećnog spoja domišljatosti i slučajnosti. Za pravljenje papira upotrebljena su otpadna vlakna pamuka poznata kao linters, ona koja ostaju nakon berbe zalepljena za pamučno seme i koja su neupotrebljiva za izradu tkanina. Ono što se ne može koristiti za košulje može se upotrebiti za proizvodnju ručnog papira. Linters je kivan, proceden i presovan u debele, grubo zrnaste listove koji liče na upijajući papir. Taj poluproizvod je prolazio kroz pulper, mašinu koja listove pretvara u gustu kašu pamuka i vode, pa kroz proces rafinacije koji sitni vlakna, dodaje sintetički lepak i pufer na bazi krede radi neutralizacije kiselosti, tako da papir tokom godina ne tamni niti se lomi.

Hartija je pravljena na Furdrinjevoj⁶⁾ mašini, patentiranoj oko 1800, na čijim se žičanim policama sušila pamučna kaša razlivena u listove. Pošto se ovakvim postupkom dobija hartija čija se gornja i donja strana mikroskopski razlikuju, a vodilo se računa o najsitnijim detaljima, dva sloja hartije su lepljena, tako da su i lice i naličje potpuno istovetni. Na kraju, površina je premazivana širkom od krompira kako bi hartija bila spremna za otiskivanje. I to nije bilo sve. Pergament na kome je pisan Mali popis je malo mekši od onoga korišćenog za Veliki popis, jer, ovce su rasle na dvema obalama Engleske. Proizvedene su stoga dve vrste papira: jedan, malo mekši, za Little Domesday, a drugi, krući, za Domesday Book.

I povez nosi pečat autentičnosti. Prepovez urađen u 19. veku stavio je listove pergamenta u teške hras-tove korice. Imitacija je napravljena od komada drveta koji potiču iz 15. veka, uzetih iz poda zgrade u Safoku (Suffolk).

Kao poseban poklon za tu veliku godišnjicu svaki primerak ima, utisnut u korice, originalan srebrni peni iz doba Vilijama I Osvajača i, za tu priliku iskovan, peni iz 1986, po čemu je čitavo izdanje dobilo naziv „Izdanje za peni“. Zvuči ironično, jer je prvo izdanje u 250 primeraka rasprodato u trenu za 5.750 funti po primerku. Domesday Book je posle 900 godina rođen po drugi put.

U čast novog milenijuma pojavilo se još jedno izdanje u 1000 numerisanih prime-raka. Veliki i Mali Popis podeljeni su u pet tomova i povezani u smeđu teleću kožu koja potseća na najraniji sačuvani povez iz 1150. godine. Uz njih idu i prevod na savremeni engleski jezik, indeks i komplet savremenih karata u velikoj razmeri na kojima su svi topo-nimi koji se pominju u popisu. Sve to košta 6.750 funti za veliki, ili 5.750 funti za mali, a može se kupiti i samo jedan okrug za sitnicu od 495 funti.

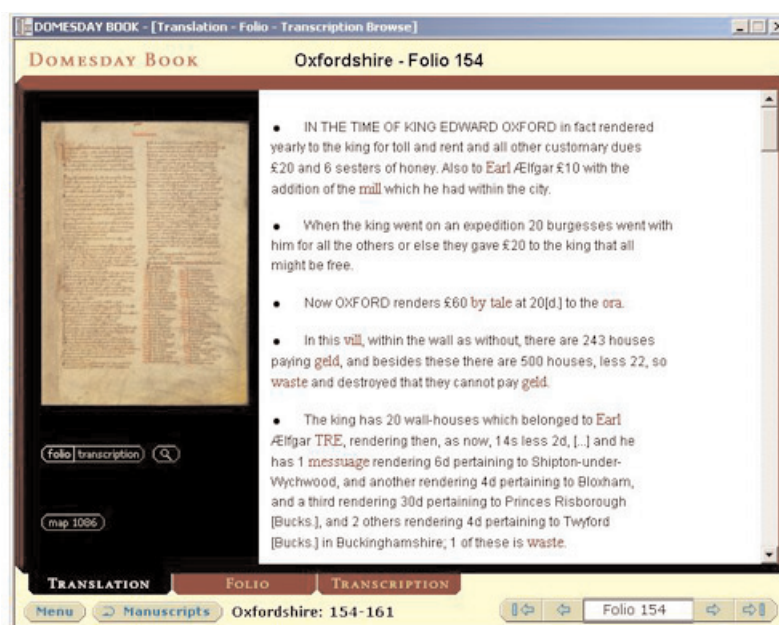
Domesday Book je prirodni kandidat za digitalizaciju. On sadrži ogroman broj podataka, ne postoji osoba koja to može držati u glavi. Pri tom, veoma je težak za čitanje. Takav tekst predstavlja ozbiljan problem i za kreatora baze podataka. Sastoji se od izuzetno velikog broja činjenica, a istovremeno poseduje unutrašnju strukturu, kontekstualno zavisan sistem označavanja koji nije uvek konzistentan niti proziran, ali se mora poštovati. Naučnik, danas, ne zna pouzdano šta znači jedan podatak ako ga izvuče iz konteksta. To je problem sa kojim se suočavaju istoričari uopšte, a arheografi posebno. Znači, nije dovoljno iseckati Domesday na činjenice, jer bi to vodilo ka gubitku značenja. Podaci se mogu definisati kao fazi skup⁷⁾ - sistem sa rasplnutom logikom, a sistem za njihovo pretraživanje i analizu je zapravo ekspertni sistem.

Zanimljivo je da su se skoro istovremeno, u periodu od 2000 do 2002. godine, pojavila tri elektronska izdanja rukopisa: Domesday Explorer, COEL i Alecto Digital Domesday. Dizajneri sve tri baze bili su svesni fazi logike podataka.

Za izradu Domesday Explorera⁸⁾ primenjen je princip iscrpnog kodiranja. Tagirano je i kodirano 500.000 elemenata rukopisa, pri čemu su evidentirani svi pojedinačni oblici reči i pokušano uspostavljanje veze između njih. Taj sistem pronalazi podatke, ali ne omogućava uvid u oblikovne elemente rukopisa, koji takođe predstavljaju deo sofisticirane unutrašnje strukture. Dalje, on omogućava pretraživanje niza znakova, znači red po red, ali ne omogućava simultano pretraživanje iste reču u transkriptu na moderni latinski i na moderni engleski.

COEL⁹⁾ baza podataka se ne bavi punim tekstom rukopisa. Ona na osnovu Domesday Book-a analizira podatke o ljudima koji su pomenuti u popisu i dokumente o njihovim potomcima i precima.

Alecto Digital Domesday¹⁰⁾ je kreiran kao baza punog teksta. Pripreman je uporedo sa izradom faksimilnog izdanja. Skenirane su i prevedene u digitalni oblik fotografije svake stranice. Isto je učinjeno i sa latinskom transkripcijom teksta iz 1783. godine i sa verzijom na modernom engleskom jeziku. Snimljene su karte, stare ilustracije, minijature i inicijali, 1600 slika ukupno.

Svaki pasus, lično ime, ime mesta, svaka reč marginalija – označeni su tagom. Index+ System Simulation - napredni mehanizam za pretraživanje - mogao je na delu da dokaže svoj kvalitet. Ovo izdanje ima dve verzije: studijsku na četiri diska i standardnu na jednom disku.

Domesday Book je tako rođen po treći put. Retko se dešava da su medijum i poruka tako sinergijski vezani, kao što je to slučaj sa elektronskim izdanjem. Jednim klikom miša bira se rezolucija slike, prikazuje se originalni snimak, zajedno sa mrljama, ili njegova očišćena lako čitljiva reprodukcija. Čita se originalni tekst, transkripcija na novovekovni latinski, ili prevod na savremeni engleski. Povezuju se pojmovi, mesta, ljudi.

Ne znamo o čemu je sanjao pisar iz Vinčistera, i da li je sanjao uopšte. Jedan mogući njegov san bi mogao biti o raju u kome se svaka reč njegovih spisa može pronaći u trenu, bez listanja gusto ispisanih stranica pergamenta. San u kome se

podaci za svako selo ili posed mogu porediti sa nekim drugim. U kome su sve one učene reči razumljive svakom prosečno obrazovanom čoveku. Pisar je, možda, sanjao o CD izdanju.

Korišćeni izvori:

1. Domesday Online <http://www.domesdaybook.co.uk>
2. Internet Medieval Source Book <http://www.fordham.edu/halsall/sbook.html>
3. Alecto Facsimile Books <http://www.finns-books.com/alecto/contall.htm>
3. Virtual Museum
http://www.pro.gov.uk/virtualmuseum/millennium/domesday/book/domesday_2.htm

Napomene:

- 1) William I the Conqueror (1027-1087)
- 2) Edward the Confessor (1003-1066)
- 3) The Anglo Saxon Chronicle <http://www.fordham.edu/halsall/sbook.html>
- 4) Public Record Office in Kew
- 5) Alecto Historical Editions <http://www.alectouk.com/>
- 6) Fourdrinier pulp machine
- 7) fuzzy logic
- 8) Phillimore & Co. Ltd <http://www.phillimore.co.uk/32.html>
- 9) Katharine Keats-Rohan's database project, COEL - Continental Origins of English Landholders 1066-1166 <http://www.linacre.ox.ac.uk/research/prosop/home.stm>
- 10) Alecto Historical Editions <http://www.alectouk.com/>

Rezime

Domesday Book je najstariji popis zemljišnih poseda, vlasnika, zakupaca i kmetova i celokupne njihove imovine obavljen 1086. godine u Engleskoj. Ovaj spis, načinjen po nalogu Vilijama I Osvajača, je najstariji javni arhivski dokument i osnov je nacionalnog arhiva. Ispisan je na pergamentu, na latinskom jeziku, prvobitno povezan u dva toma. Ograničeno faksimilno izdanje objavljeno je 1986. godine, a elektronska izdanja od 2000 do 2002. U radu se opisuje nastanak i sadržaj rukopisa, proces izrade faksimilnog izdanja i osobine CD izdanja: Domesday Explorer i Digital Domesday.

Abstract

Domesday Book is the survey of landholdings, owners, tenants and slaves and the whole their assets in 1086 in England. It is the earliest public record, the foundation document of the national archives. Produced on the orders of William the Conqueror, king of England, the manuscript was written on parchment, in Latin, originally bound in two volumes. Facsimile edition of Domesday Book was published on 1986. anniversary, and electronic editions appeared in last two years. In the paper there is description of creation and content of the Book, facsimile edition production process and details of its CD editions: Domesday Explorer and Digital Domesday.

Rezime

Domesday Book je najstariji popis zemljišnih poseda, vlasnika, zakupaca i kmetova i celokupne njihove imovine obavljen 1086. godine u Engleskoj. Ovaj spis, načinjen po nalogu Vilijama I Osvajača, je najstariji javni arhivski dokument i osnov je nacionalnog arhiva. Ispisan je na pergamentu, na latinskom jeziku, prvobitno povezan u dva toma. Ograničeno faksimilno izdanje objavljeno je 1986. godine, a elektronska izdanja od 2000 do 2002. U radu se opisuje nastanak i sadržaj rukopisa, proces izrade faksimilnog izdanja i osobine CD izdanja: Domesday Explorer i Digital Domesday.

Лилиана Ковачевич

DOMESDAY BOOK - Три рождения одной хроники

Резюме

Domesday Book - старейшая перепись земельной собственности, собственников, арендаторов и безземельных крестьян и совокупного их имущества, опубликованная в 1086-ом году в Англии. Это сочинение, сделанное по заказу Вильгельма I Завоевателя, является старейшим явным архивным документом и основой национального архива. Она написана на пергаменте на латинском языке, а первоначально была переплетена в двух томах. Ограниченное факсимильное издание объявлено в 1986-ом году, а электронные издания от 2000 - 2002 года. В работе описывается возникновение и содержание рукописей, процесс выработки факсимильного издания и особенности CD изданий: Domesday Explorer i Digital Domesday.

Ljiljana Kovačević

Domesday Book – three births of one Chronicle

Summary

Domesday Book is the survey of landholdings, owners, tenants and slaves and the whole their assets in 1086, in England. It is the earliest public record, the foundation document of the national archives. Produced on the orders of William the Conqueror, king of England, the manuscript was written on parchment, in Latin, originally bound in two volumes. Facsimile edition of Domesday Book was published on 1986. anniversary, and electronic editions appeared in last two years. In the Paper there is a description of creation and content of the Book, facsimile edition production process and details of its CD Editions: Domesday Explorer and Digital Domesday.